

hez, mert már az 1790—91. alkotmányok s az 1790. decretum helyt adtak az egyesülési szabadságnak és csak a klubok rakoncátlankodása kényszerített azt korlátozni. De másrészt épen nálunk nem találunk törvénykönyveinkben szerves rendelkezést e szabadságjogra nézve, holott az egyesülési szabadság nálunk is mindenkor elismertett.

Desjardins könyve ettől eltekintve (mely hiányokat főleg azért említém, mert valóban ideje lenne már méltó büszkeségünket képező alkotmánytörténelmünket megismertetni, hozzáférhetővé tenni a külföldi tudománynak, tagadhatatlanul kedvezőtlen s bosszantó benyomást gyakorolván az a tudomány művelőjére, ha hivatkozásokat talál mindenre, csak a magyar alkotmánytörténetre nem), mondjuk, e hiányát figyelmen kívül hagyva, egyike marad a legeredetibb, legmélyrehatóbb fejtegetéseket tartalmazó műveknek a politikai szabadságról, teljesen méltó arra, hogy reá, mint a politikai irányzatok részrehajlatlan, minden elfogultságtól ment bírójára, a történeti tanúságok helyes következtetőjére, a politikai szabadság megóvására szolgáló eszközök és intézmények fejlesztésének irányelveit helyesen megjelölő politikai íróra hivatkozzanak.

Dr. Balogh Arthur.

Angolország történelme 1688—1783.

Lázár Gyula nagy munkájából, Angolország történetéből, melyet az Erdélyi Múzeum múlt évi folyamának 468—470. lapján ismertettem, megjelent a IV. kötet is. Sr. 632 lapon tárgyalja az 1688—1783. közé eső csonka század történetét. A műnek több olyan részlete van, melyet külföldi nagy íróknak magyar nyelvre lefordított nagy munkáiból is ösmer a mi közönségünk. Érdekes összehasonlításokat lehet pl. tenni III. Vilmos koráról, hogyan tárgyalja azt Anglia történetének négy utolsó kötetében Macaulay s hogyan dolgozza föl Lázár az első 155 lapon. Vagy Tainetől olvasni Anglia irodalmának, Buckletől Anglia műveltségének történetét s viszont Lázártól (a 13. és 28. fejezetben) egybeállítva látni a XVII—XVIII. század műveltségének főbb mozzanatait. Laboulaye három kötetében Amerika szabadságharczát s tőle ugyanazt az 512—597. lapon. Igazságtalanul ítélne a közönség, ha igényeivel alkalmazkodni nem tudna s ha Lázártól is a történelemnek azt a mélyreható philosophiáját követelné, a melyet amazokban keres és föl is talál. Az igazság az, hogy a csak magyarul olvasó közönség Lázár munkájának ezen kötete után sokkal jobban élvezheti, mert jobban megérti azokat a jeles írókat; a mennyiben bőségesen megkapja azokat az adatokat, melyeket a Macaulayak oknyomozó módon dolgoznak fel.

Szerettük volna, hogy éppen ezen magyar közönségre való tekintetből szerző e kötetben is több figyelmet fordítson a magyar-angol összeköttetésekre; így — ha talán kiveszszük a 15. és 17. fejezetet, hol a *pragmatica-háborúról* van szó — meglehetősen megfelelkezik

róluk, pedig pl. a törököknek Magyarországból való kiűzetése korában, vagy Thököly s főkép II. Rákóczi Ferencz szabadságharcza idejében az angol diplomacia szerepét nemcsak külön magyar, hanem általános európai szempontból is érdekesen fejtegethette volna. Ezt a munkát már csakugyan itthon kell elvégeznünk, úgy, a hogy akadémiai székfoglalójában nemrég helyesen hangoztatta Marczali is.

Egyébiránt ez a kötet is azzal a lelkiismeretességgel és gondnal készült, mely már az előbbieket is jellemzi s oly könnyedén tanulságosan és csinosan van írva, hogy valóban megfelel annak a czélnek, melyet maga elé tűzött. A befejező kötet megjelenését a művelt közönség méltán várhatja érdeklődéssel. A teljes mű ára 12 frt 50 kr,

M—r.

Középkori görög közmondások.

Karl Krumbacher: Mittelgriechische Sprüchwörter. Sitzungsber. der philos.-philol. und der hist. Cl. der k. bayer. Akad. d. Wiss. 1893. II. Bd. 1—272 ll.
(Különlenyomatban is Münchenben Franzndl.)

Krumbacher, a középkori görög philologia kiváló tanára a müncheni egyetemen, egy bevezetésben és öt fejezetben tárgyalja a középkori görög közmondásokat. Munkája nemcsak a görög philologia, hanem az általános, összehasonlító irodalomtörténet szempontjából is fontosnak és érdekesnek mondható. A bevezetésben azt a viszonyt tárgyalja, melyben a középkori görög közmondások első sorban az ó görög és római, azután az új görög, albán, szláv, arab és török, továbbá az olasz és spanyol közmondásokhoz állanak, és arra az eredményre jut, hogy az ó görögökkel való szorosabb kapcsolat hiányzik ugyan, de annál nagyobb, gyakran szószerinti egyezés mutatkozik az új göröggel. A közép és új görög közmondások a jelenkor közmondásai közül leginkább az arab és török közmondásokkal egyeznek az elbeszélés concret módjára nézve, míg a többiekben, nevezetesen a nyugoteurópaiakban az előadás inkább abstract jellegű, úgy, hogy az előadás módjára való tekintetből két közmondás-csoportot, egy keleti-görögöt (concret előadásút) és egy nyugoteurópaiat (abstract előadásút) lehetne megkülönböztetni.

Az első fejezetben ismerteti a közmondások kiadásait és tizen-nyolcz, közmondásokat tartalmazó kéziratot, közülök tízet első alkalommal. A második fejezet a közmondás-gyűjtemények eredetéről, minőségéről, történetéről és szerzőikről szól, és tartalma röviden a következő: A közmondás-gyűjtemények abból a már negyedik század óta dívó szokásból veszik eredetüket, hogy t. i. a katechesis tanait népies mondásokkal értelmezték, a mint hogy a közmondásoknak vallási oktatásban való felhasználása a középkorban általánosan el volt terjedve; később egész gyűjtemények keletkeztek, melyekhez a theologiai magyarázatokat hozzá csatolták, és ezeknek a gyűjteményeknek köszönhetjük a középkori görög közmondások fennmaradását. E gyűjtemények legré-